

III RIIGIKOGU

1. istungjärk.

Protokoll nr. 6.

1926. a.

III Riigikogu koosolek 30. juulil 1926. a.
kell 12.

Kokku on tulnud 96 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, siseminister **H. Laretei**, välisminister **F. Akel**, põllutöominister **O. Köster**, teedeminister **A. Kerem**, rahaminister **L. Sepp**, kohtuminister **J. Sepp**, sõjaminister **J. Soots**, töö-hoolekandeminister **O. Tief**, haridusminister **J. Lattik**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**.

Päevakord:

1. Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamine.

2. Vabariigi Valitsuse deklaratsioon.

3. Võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse muutmise seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

4. Riigikogu kodukorra muutmise seadus — III lugemisel.

5. Riigikontrolli seaduse algatamine — riigi majapidamise aruande komisjoni esitis.

6. A. Kärneri küsimine Vabariigi Valitsusele „Söduri“ ja „Kaitse Kodu“ ühendamise asjas.

7. A. Kärneri küsimine Vabariigi Valitsusele Hiiumaal maarendi mittealandamise asjas.

8. V. Grigorjev'i, P. Baranin'i ja M. Kurtshinsky arupärimise-ettepanek Vabariigi Valitsusele rahalaenamise ja ärialal sõlmitavate lepingute juures seadusvastaste protsentide võtmise asjas.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**, pärast abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 12.20 m.

1. Päevakorra Juhataja K. Ein-täiendamine. bund: Avan Riigikogu koosoleku. Rkl. Loosalu poolt on ettepanek — võtta päevakorra esimeseks punktiks komisjonide täiendavad valimised. Samasugune ettepanek on rkl. Jür-

man'i poolt. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

2. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisu.

Sekretär J. Piiskar: Tagasi on astunud Riigikogust 30. juulil 1926. a. Anton Palvadre — Eesti sotsialistliku tööliste partei Võru-Valga-Petseri valimisringkonna nimekirja järgi. Riigikogu tööstest osa võtma on kutsutud Alfred Vainola.

3. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

Riigikogu juhatuse poolt anti:

1. Seadus endise Eesti-maa närvi- ja vaimuhaigete eest hoolitsemise seltsi varanduse riigi omaks tunnistamise kohta — üldkomisjoni.

2. Linnavolikogude valimiste määruste muutmise seadus — omavalitsuse komisjoni.

3. Vallanõukogude valimise seaduse muutmise seadus — omavalitsuse komisjoni.

4. Omavalitsuste ja mõnede riigimaksude omavalitsuste poolt vastuvaidlemata korras sissenõudmise seadus — omavalitsuse komisjoni.

5. Riigiametnikkude ja -teenijate ühekordse palgalisa seadus — rahaasjanduse komisjoni.

6. Riigi 1926./27. aasta lisaclarve nr. 1 — rahaasjanduse komisjoni.

4. Komisjonide Juhataja K. Ein-täiendavad valimised.

bund: On järgmised ettepanekud põllumeeste kogude rühma poolt:

Valida — üüriseaduse komisjoni rkl. J. Sepa asemele rkl. J. Holberg; maakomisjoni — rkl. J. Sepa asemele rkl. K. Tamm; Riigikogu koosseisu komisjoni — rkl. J. Sepa asemele rkl. R. Vreeman; riigi majapidamise aruande komisjoni — rkl. J. Sepa asemele rkl. M. Laarman.

Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate koonduse Riigikogu rühma nimel pannakse ette valida — riigikaitse komisjoni O. Tief'i asemele J. Zimmerman; rahaasjanduse komisjoni — rkl. O. Köstri asemele

rkl. J. Loosalu; üldkomisjoni — rkl. O. Tief'i asemele rkl. H. Kiiver.

Eesti rahvaerakonna Riigikogu rühma nimel pannakse ette — valida rahaasjanduse komisjoni liikmeks sellest komisjonist Vabariigi Valitsuse liikmeks valimise tagajärjel lahkunud rkl. A. Kerem'i asemele rkl. O. Liigand.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta. (Hüüded: Korraga!) (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ette loetud Riigikogu liikmed valitud tähendatud komisjonidesse.

5. Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamise. Riigikogu kodukorra § 2. põhjal valitakse juhatuse liikmed kinnisel hääletamisel. Valituks tunnustatakse, kes on saanud üle poole kõigist Riigikogu liikmete häältest. Nagu teada, langes ära Vabariigi Valitsuse liikmeks valimise puhul esimene abisekretär rkl. K. Kornel. Rkl. Sule poolt on rahvaerakonna nimel ettepanek tehtud, valida sekretäri esimeseks abiks rkl. O. Liigand. (Hääletatakse sedelitega.) Poolt on antud 66 häält, see tähendab üle poole kõigist Riigikogu liikmete häältest, seega on rkl. O. Liigand sekretäri esimeseks abiks valitud.

6. Vabariigi Valitsuse deklaratsioon. Riigivanem **J. Teemant:** Austatud rahvaesisitus! Vabariigi Valitsuse ametisse kutsumise puhul on mul au Vabariigi Valitsuse nimel esineda järgneva deklaratsiooniga:

1) Välispoliitika alal jätkab Vabariigi Valitsus kindlas sihis senist rahupoliitikat, nähes selles riigi iseseisvuse kindlustuse ja rahuliku töö võimaldamise aluspanti.

Et seda sihti kinni pidada, tuleb süvendada olemasolevaid ja luua uusi sõprussidemeid seal, kus majanduslikud ja poliitilised riigihuvid seda vajavad. Selles mõttes tahab uus valitsus omalt poolt kõigiti kaasa aidata, et õnnelikule lõpule viia praegu kaalumisel olevat kindlustuslepingut Nõukogude Venega, millest ühiselt on huvitatud kõik Balti riigid.

Samuti tahab Vabariigi Valitsus kõik teha, mis võimalik, et Balti riikide majanduslik lähenemine ja ühiste huvide koordineerimine ikka enam kindlama kuju võtaks, nagu see Eesti-Läti liidus juba on teostatud kooskõlas rahvasteliidu põhimõtete ja püüetega.

Majandusliku läbikäimise elustamiseks välisriikidega, eriti aga parema informatsiooni saamiseks omamaa saadustele välisturu kättejhatamise mõttes tahab Vabariigi Valitsus meie välisesituste tööd võimalust mööda pare-

male järjele tõsta. Samal otstarbel tuleb kaubalepingute sõlmimist kavakindlalt jätkata.

2) Riigi sisemise korra ja avaliku julgeoleku peale pöörab Vabariigi Valitsus täit tähelepanu, kasutades kõike võimu, mis temale põhiseaduse ja seaduste poolt kätte antud, jäädes kindlasti seaduslikkuse piiridesse.

Politseireform tuleb algatatud suunas lõpule viia.

Omavalitsuse seaduse väljatöötamist tahab valitsus kiirendada, seades eesmärgiks saavutada majanduslikku kokkuhoidu ja tööviljakust omavalitsuse asutuste ja nende töökorra lihtsustamisega ning omavalitsuse ja koha pealsete riigiametnike ülesannete korraldamisega.

Vähemusrahvuste kultuuriliste huvide arendamisele nende kultuur-omavalitsuse seaduse mõtte kohaselt tahab Vabariigi Valitsus kõigiti kaasa aidata.

3) Riigikaitse alal kavatseb Vabariigi Valitsus jätkata kaitseväe ja tema asutuste korraldamist vastavalt riigikaitse huvidele ja kokkuhoidmise põhimõttele, ehitades jõudu mööda kasarmuid ja täiendades tehnilist varustust.

Kaitseväge väljaõppe ja õppeasutuste ümberkorraldamise alal tahab valitsus jätkata endist valitsuse poliitikat, kooskõlasse viies neid alasid Lääne-Euroopaga.

Rahvamajanduse kulude kokkuhoidmise otstarbeks tahab valitsus ette valmistada ja luua olukorda, et oleks võimalus üldväetennistuse aega lühendada, sihiks seades aastast aega, eestkätt neile, kes enne sunduslikku teenistuse aega tarviliku sõjalise ettevalmistuse on saanud. Viimase saamiseks koolides ja kaitseliidus kavatseb Vabariigi Valitsus energilisi samme astuda.

4) Riigi majanduspoliitikas tahab Vabariigi Valitsus püüda praeguse raske makskoorma kergendamise poole.

Kuna eelarve tasakaal meie majandusliku arenemise eeltingimus on, tuleb ülemaltähendatud sihi saavutamiseks teostada kindlat riigi kulude kokkuhoiu poliitikat.

Kõigepealt tuleb vähendada riigi administratiivkulusid. Riigi keskasutuste — ministriumide ja peavalitsuste — arvu vähendamine ja nende kokkuliitmine, kui ka töö lihtsustamine tuleb kiires korras teostada. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Oodake natukene, mu härrad, ei pruugi nii uudishimulik olla.

Riiklikke laene tuleb anda majandusaladel, kuhu erakapital ei lähe, kus aga siiski rahvamajanduslikust seisukohast hädavajalikult asja on tarvis arendada — eestkätt põllumajanduse alal.

Riigi kulusid majanduslikult kasulikkudeks ja tarvilikkudeks investeerimisteks tuleb püüda vähendada sellega, et võimalikult era- ja väliskapitali juurde tõmmata.

Rahasüsteemi üleviimine kulla alusele ja rahamärkide emissiooni ümberkorraldamine tuleblõpule viia. Ühenduses sellega tuleb ümber korraldada Eesti pank puhttüüpiliseks emissiooni pangaks.

Pikemaajalised laenud, mis antud elujõulistele ettevõtetele, tulevad üle anda pikaajalistele laenuasutustele tingimustel, mis nende ettevõtete kandejõule vastavad. Mitteelujõuliste asutuste laenud tulevad kiirelt tagasi nõuda ja nende laenude kindlustused aktiivselt realiseerida. Uusi laene tuleb anda ainult elujõulistele ettevõtetele lühiajaliselt tegevuskapitaliks likviidsete kindlustuste vastu. Eestkätt tuleb neid laene juhtida põllumajandusse ja väike- ning kesktööstusesse likviidsete kindlustuste vastu.

Maksusüsteemi tuleb lihtsustada, ühendades mitmeid makse üheks, neid üle viies arusaadavatele ja kindlamatele alustele ja lõpetada maksustamist maksuametkonna ja komisjonide äranägemise põhjal.

Põllumajanduse maksustamisel tahab valitsus eelistada maatulukusele tugevnevat maa-maksu, maade ümberhindamist kiirendades. Omavalitsuste maksuseadused tulevad kiires korras revideerida ja korraldada.

Elumaksumuse langemiseks tuleb kaasa aidata kaitsetollide järkjärgulise vähendamisega, kooskõlas meie tööstuse kandejõuga ja laenuprotsendi alandamisega, peajasjalikult erarahaturul, selleks soodustades erapankade ühendamist, nende talituskulude vähendamiseks, korraldades väliskapitali juurdevoolu eramajandusele.

Riigiametnikkude ja -töölise palgaolusid tuleb võimalikult parandada ning kaasa mõjuda palgaolude parandamiseks ka eraettevõtetes.

5) Kodumaa tööstussaadustele turu kindlustamiseks tuleb võimalikult püüda siseturgu omamaa saadustega rahuldada ning määrused maksma panna, et riigi ja omavalitsuse asutused kui ka asutused, mis riigi poolt toetust saavad, tellimiste ja ostude puhul esimeses järjekorras omamaa saadusi tarvitaksid.

Välisurgude kindlustamise ja juurdevõitmise peale pöörab Vabariigi Valitsus kõige tõsisemat tähelepanu. Energilisi samme kavatses Vabariigi Valitsus astuda nimelt välisuru leidmiseks kalakaupadele, et sel teel kergendada kalurite, eriti Peipsi kalurite rasket majanduslikku seisukorda.

Omamaa saaduste propageerimiseks tuleb luua kaubamustrite muuseum, mis niihästi

siseriigis, kui ka väljamaal aitaks kodumaa saadustele turgu laiendada.

Kiiresti rikkiminevate kaupade ekspordi hõlbustamiseks tuleb soovitavaks pidada ekspord-külmetusmaja ehitamist ja külmetussisseadega varustatud laevaliinide toetamist, mis võimaldaksid otseühendust meile tähtsate välisurgudega.

Eriti tahab Vabariigi Valitsus arendada tööstuses ja kaubanduses põllumajandust teenivat osa ja hoolitseda meie põllumajanduse saaduste väljavedu võimaldava välisühenduse eest.

Tööstuse elustamise otstarbel tuleb hoogsalt arendada tema varustamist odava küttega põlevkivi näol, suurendades järk-järgult kaevandusi, et nad suudaksid kogu siseturu nõudmise rahuldada. Ühtlasi tuleb õlikivi tooresõlist uute produktide valmistamist laiendada ja neid edukamalt turule toimetada.

Teistest maapõuevaradest tuleb edendada vosvoriidi kasutamist, et vähendada välisvaluuta kulutamist väetisainete sisseveoks.

Loodusvarade kasutamise hoogsamaks arendamiseks tuleb kiires korras vastu võtta „Mäeseadus“, mis võimaldama peaks uute väliskapitalide juurdetõmbamist.

Riigi rendimaadel asuvate tööstus- ja kaubandusettevõtetele tuleb võimaldada nende organiseerimist pikema aja peale.

Revideerimisele tulevad võtta tooresainete sisseveotollid, võimaldades nende ainete sissevedu madalamate tollidega.

Tööstuse tervendamist tuleb jätkata, seda ümber korraldades turukohaselt ja püüdes tõsta tema tehnilist järke, mis võimaldaks tööviljakuse tõusu ja kaasa aitaks tööolude paranemiseks ja saaduste hindade alanemiseks. Kodukäsitöö oskust tuleb kavakindlalt levitada.

Niisama loeb valitsus tarvilikuks kõik-külgelt abinõusid otsida, mis plaanikindlalt võimaldaksid talvel meie rahva tööjõudu tervelt ära kasutada.

Rahvusliku kaubalaevastiku seisukorra parandamiseks tahab Vabariigi Valitsus meie rahvamajanduse nõuete ja kandejõu kohaselt kaasa aidata.

6) Läbikäimisteede — maanteed-, raudteede- ja veeteede võrgu kordaseadmist ja arendamist peab Vabariigi Valitsus praegustes majanduslikkudes tingimustes tähtsamaks riigielu küsimuseks, mille lahendamisele Vabariigi Valitsus kõigi temast olenevate abinõudega tahab asuda.

Maanteed küsimuse lahendamist näeb Vabariigi Valitsus uue maanteed seaduse vastuvõtmises, mis ette näeb naturaalkohustuse järkjärgulist kaotamist.

Raudteevõrgu arendamiseks ja olemasolevate raudteede kordaseadmiseks tahab Vabariigi Valitsus eelarvetes riigi kandejõule vastavaid summasid üles võtta. Uute raudteede ehitamiseks ja kasutamiseks püüab Vabariigi Valitsus ka erakapitale juurde tõmmata.

Veeteede kordaseadmisel tahab Vabariigi Valitsus erilist rõhku panna siseveeteede ja rannasadamate arendamise peale. Välissadamatest tuleb Pärnu, kui Lõuna-Eesti tähtsama sadama läbilaske võimalusi suurendada ja ühendust sisemaaga püüda hõlbustada.

Peipsi järve veepinna alandamise küsimust tahab Vabariigi Valitsus igapidi ette valmistada ja selle järkjärgulisele teostamisele asuda.

Maapostivõrgu täiendamiseks ning üldtelefonivõrgu laiendamiseks tahab Vabariigi Valitsus võimaluse piires kulutada.

Riiklikude elujõuliste ettevõtete tööd tahab Vabariigi Valitsus selles mõttes korraldada, et nendele kindlad põhikirjad antakse.

7) Tunnistades põllumajandust meie riigi majanduselu aluseks tahab Vabariigi Valitsus selle edendamise ja arendamise peale erilist rõhku panna, et see muutuks viljakamaks ja tasuvamaks, milleks võimaldada põllumajandusele talituskapitali saamist krediitide näol ja silmas pidada põllumajanduse huvide kaitset.

Eriti tahab Vabariigi Valitsus arendada maapanka elujõulikkuse sihis.

Valitsus tahab põllutöökoolide seisukorda kõikkülgselt parandada ja kindlustada, ning eriti silmas pidada tegelikkude põllupidajate ettevalmistamist.

Maapuuduse kõrvaldamiseks püüab valitsus puudulikult kasutatavaid riigi metsa- ja tagavaramaid muuta otsekohesemalt kasutatavateks kultuurmaadeks, ja arendada era- ja riiklikke maaparanduse töid.

Maareformi elluviimist tahab valitsus energiliselt jätkata ja võimaldada asunikudele ja riigirentnikkudele nende maakohtade kiiret lõpulikku kättesaamist.

Iseäralikku tähelepanu tahab valitsus pöörata asunikude ja riigirentnikkude majapidamiste korraldamise võimaldamise peale. Valitsus tahab kaalumisele võtta nende rendialandamise küsimust.

Valitsus tahab, et meie põllumajapidamise üksused elujõulised oleksid, selleks neid täiendada püüdes riigi maadest.

Eriotstarbe-kohtade pidamist tahab valitsus võimalust mööda revideerimisele võtta.

Maakorralduse seaduste elluviimist tahab valitsus kiirendada ja sihikindlat eluasemete ja ehituskruuntide rajamise poliitikat ajada.

8) Sotsiaalpoliitikas — tervishoiu, hoole-

kande ja töökaitse alal tuleb tööd jätkata eelmiste valitsuste poolt ülesseatud põhimõtete alusel, oma tegevust nii seades, et uuendused oleksid meie rahva kandejõu kohased ja vastaksid ühiselulise õigluse põhimõttele ning korraldused töökaitse ja töövahekordade lahendamise aladel määraksid ära vahekordi tööliste ja tööandjate vahel erapooletult ja õiglaselt, mõlemate poolte osavõttel.

Erilist tähelepanu nõuab lähemal ajal vabadussõja ajal ja riigikaitsel tervise kaotanud kodanikkude pensionide kõrgendamise küsimus.

9) Kuna algkool on hariduskorralduse alus, tahab Vabariigi Valitsus eriti tema kaudu mõjuda rahva hariduse tõstmiseks, tahab võimaldada algkoolile paremaid hooneid, milleks suurendada ehitusfondi.

Keskoolidevõrgu revideerimist ja ümberkorraldamist tuleb jätkata, kokku tõmmates ja sulgudes, kus tarvis ja võimalik, üksikuid klasse ja koole. Edasiminekut koolist kooli, ka ülikooli, tuleb korraldada õpilaste andele ja kutsealade nõuetele vastavalt. Õppekavade ümberkorraldamist jätkatakse.

Kõige selle juures tahab Vabariigi Valitsus hoolt kanda, et kooli sisemine elu ja õppetöö jõuaks kiirel sammul välja loomise ajajärgu erakorralikkusest.

Erakoolide tööd tuleb seadusandlikult korraldada.

Kutsekoole tahab Vabariigi Valitsus võimalikult toetada ühenduses olles omavalitsuse asutustega ja kutsehuvide esitustega.

10) Kohtu alal tahaks Vabariigi Valitsus kaasa aidata, et õigusmõistmise tööle rakendataks kõigeparemad jõud. Tahab hoolitseda selle eest, et kohtutegevus kiiremaks muutuks ja kohus rahvale kättesaadavam ja lihtsam oleks.

Kuritegude jälgimise ja süüdistuse aparati tahaks Vabariigi Valitsus korraldada, et saavutada võimaliku kokkuvõidmise juures kõige paremaid tagajärgi. Kriminaalseaduste jaoks Riigikogus vastu võtta. Karistusasutuste kasvatusel külje peale tahab Vabariigi Valitsus tarvilikku tähelepanu juhtida. Vangide töö tarvitamist tuleb arendada. Tsiviil ja kohtupidamise seaduste väljatöötamist tuleb vilunud kohtutegelaste ja eriteadlaste abil jätkata.

Vabariigi Valitsus asub selle teadmisega tööle, et ta korruga ja lühikese aja jooksul ei suuda kõiki oma kavatsusi läbi viia. Praegune valitsus tahab oma tervet tööjõudu selleks ära kasutada, et demokraatlik mõte meie elus ikka sügavamale tungiks ja tahab sellepärast oma tegevust täiesti kooskõlasse seada Riigikogu kaudu ilmutatavale rahva tahtele.

L. Johanson (stp): Kodukorra järgi tulevad Riigivanema deklaratsiooni järele läbirääkimised. Kuna aga deklaratsioon kätte anti alles eile õhtul hilja, teen ettepaneku, läbirääkimisi Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni puhul pidada Riigikogu järgmisel koosolekul.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Johanson'i poolt on ettepanek — läbirääkimisi Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni puhul pidada Riigikogu järgmisel koosolekul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

7. Võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Aruandja **A. Jõeäär**: Kuna käesoleva seaduseelnõu arutamise korra kohta ettepanekut ei ole, seda komisjoni anda, siis tuleb seaduseelnõu Riigikogus arutamisele I lugemisel. Kodukorra § 60. märkuse põhjal annab sarnasel korral aru seaduseelnõu esitaja. Seaduseelnõu on esitanud Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm, ja rühma volitusel on mul au käesoleva seaduseelnõu põhjenduseks I lugemisel järgmist ette tuua.

Meie rühma poolt esitatud võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse muutmise seadust võib hinnata peajasjalikult kahest vaatepunktist välja minnes: 1) majanduslikust ja 2) õiguslikust.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **M. Martna**.)

Mis puutub küsimuse majanduslikku külge, siis ei ole kahtlust, et mitmemiljardilise tasu väljamaksmine tuntavaid raskusi juurde lisab ilma selletagi igasuguste maksudega küllalt koormatud rahvale, kelle kogu sissetulek iga üksiku kodaniku peale jaotades kõigi Euroopa rahvaste omast väiksem on, kus tööliste ja ametnikkude palkade ostujõud ennesõjaaegsest vaevalt poole välja teeb, ja kus kodanikud siiski kõige suurema osa oma väiksest sissetulekust teiste rahvastega võrreldes riigi ja omavalitsuste asutuste ülespidamiseks ohverdama peavad. Maksustamises ja elukalliduse tõstmises tollide ja muude kaudsete maksude läbi on mindud viimase piirini. Sellest kaugeemale minna võib saatuslikuks saada riigile ja rahvale.

Kui häda mõne rühma arvates juba nii suur on, et sajaliikmelist rahvaesitust poole võrra kärpida tuleb kulude kokkuhoidmise mõttes, siis peaks seda enam põhjust olema tõsiselt kaaluda küsimust, kas on sarnastes oludes endistele mõisnikkudele võõrandatud maa-

de eest tasumaksmine, mille kogusumma miljarditesse ulatub, sedavõrd paratamatu ja möödapääsematu, et rahva ja riigi saatust kaalule pannes kahe käega selle poolt olema peaks.

Kas suudab rahvas sarnast tasu maksta, ja kui vast viimaste jõupingutustega suudaks, siis kas ei ole palju hädatarvilikumaid ülesandeid, mis täitmist nõuavad ja tähtsamad on?

Kas ei ole tähtsam vabadussõja puhul välja maal sõlmitud laenude tasumine, kas ei ole tähtsam tasuda neile kehvematele kodanikkudele, kelle summad hoiukassadega Venemaale läksid, ja kes seni veel mingisugust tasu nende summade eest saanud ei ole. Kas on meil tasutud auvõlg langenud sõdurite perekondadele, kelle toitjad hauda varisesid kodumaa vabaduse eest võideldes, ja kellest paljud langesid raskemal heitluse silmapilgul seljatagant äraandlikult kallaletungiva landesvääriga võideldes, landesvääriga, kelle organiseerijad meile kõigile väga hästi teada ja kellele tasuks rahva kulul veel miljardilisi kingitusi tahetakse teha? Kas on kindlustatud invaliidide seisukord, kes oma tervise kaevikutes kaotasid? Kas on põhi-seaduse järgi nõutav inimvääriline ülespidamine kindlustatud kodanikkudele? Või rändavad töökamad kodanikud lõbu pärast Brasiiliasse madude sekka? Kas ei ole küllalt alasid, kus rahvamajandusliku järje tõstmiseks hädatarvilikke väljaminekuid võimatu teha rahu-puudusel? Kas ei ela suurem osa Eesti rahvast hurtsikutes ja kongides, viletsuses ja vaesuses? Kas ei sure meie lapsed välja alatoitluse ja viletsate korteriolude tõttu? Ja kes on selles süüdi, et rahvas nii kehvaks on jäänud, ja et rahva enamus kõige hädatarvilikumaid nõudeid rahuldada ei suuda? Kui kaaluda seda küsimust, siis ei ole kahtlust, et suurelt osalt süüdi selles on ka need, kes aastasadade kestusel seda rahvast orjuses ning pimeduses hoidsid, tema vaimlist ja varanduslikku jõudu välja imesid. Needsamad „kultuurikandjad“ — hanejalgades, — kes nüüd viimast võtta tahavad. Needsamad, kes omad pangad ja tööstusettevõtted ka praegugi suurepäraliselt on osanud sisse seada, nii et nad Eesti majandust ei toeta, vaid Eesti majanduslikke jõudusid välja kurnavad.

Juba majanduslik olukord on sarnane, mis meil tasunõudjatele küllalt põhjendatult lubab öelda: olete kõik võtnud, mis võtta oli. Rohkem Eesti rahvas teile anda ei suuda, ja sellest seisukohast välja minnes, paratamata majanduslikkude oludega arvestades, võiks loobuda igasuguste muude põhjenduste ettetoomisest.

Seda enam õigustatud oleme aga asudes õiguslikkude kaalutluste arutamisele, nende käsitamisel arvestama ka eelpooltoodud majanduslikkude põhjustega.

Missuguse õigusega põhjendavad sotsialistid mõisamaade võõrandamist? Seda küsivad kodanlased, ja seega on vaja esineda peasjalikult kodanlusele vastuvõetavate põhjendustega. Sellepärast ei kavatse ma ette tooma hakata põhjendusi, mis ainult sotsialistlikult mõtlevatele inimestele arusaadavad.

Ei hakka arutama ka õiguse filosoofiat ega käsitama küsimust, mis on õigus ja kuidas tema areneb, olgugi et siit toetust leiaksin oma põhjendustele. Piirdun lühikese märkusega, et kõigile demokraatlikult mõtlevatele inimestele peaks selge olema, et vastolude korral üldsuse huvidele tulevad ohverdada üksikute huvid. Vastupidi talitada oleks ebaõiglane.

Kui riik tagasi ei pörka selle eest, et kodanikke sundida ohverdama elu, mida ükski varandus üles ei kaalu, sagedasti väga küsitavatel ühiskondliku kasu kaalutlustel, siis seda vähem tohiks kõhelda juhtumistel, kus tegemist on ainult varanduslike väärtustega.

Väljamaalastele, kellele meie olud, meie ajalugu tundmata, võiks ehk esialgul iseäralik paista endiste mõisnikkude maade tasuta võõrandamise nõudmine. Eesti kodanlastel peaks aga meie ajalugu väga hästi teada olema. See ajalugu annab küllalt põhjust küsida: kes on võõrandatud maade õiged omanikud ja kas on endistel mõisnikkudel üldse õigus nende maade eest tasu nõuda. Kas mitte vastupidi, nemad Eesti rahvale suured võlglast ei ole?

Eesti rahvas elas vabana omal maal, oli oma kultuurilise arenemise poolest naaberriikidega ühesugusel astmel. Mis sündis kui Saksa rüütlid maale tulid? Ei saanud eestlased ise ajalugu kirjutada. Nende verega kirjutati seda. Võõramaalaste-ajalookirjutajate sõnadest leiame nõrga kujutuse sellest, mis sündis.

„Võitluses isamaa ja vabaduse eest langesid pärismaalased. Kogu nende maa muudeti kõrbeks: külad ja elumajad põletati maha, isatajäänud lapsed ja emad viidi orjadena kaugele võõrale maale. Surmavaikus valitses sellest ajast peale kord õitsnud ning rahvarikkal maal,“ — kirjutab ajaloolane Rutenberg. Paremini ei olnud ka nende põli, kes siia jäid. Nende varandus rööviti, nad ise orjastati.

Ja missuguse hirmsa verevalamisega suruti maha hilisemad eestlaste vabastumise püüded, kus kõik tähtsamad rahvajuhid ja kümned tuhanded rahva seast oma kodudes hiljem maha tapeti. Viiks kaugele kõiki neid õudusi ja piinu kirjeldama hakata.

Üks on kindel. Sõjariistus vägivaldaga rööviti maa tema õigetelt omanikkudelt. Tasu oli tuli ja mõök. Ojadena voolas õigete omanikkude veri ja asjata kisendasid õigluse poole

meie esivanemate vägistatud naised ja vaesed lapsed, kes naljasurmale ohvriks määratud.

Kas ei ole Eesti rahva esimene ja pühim kohus, nüüd kus ta lõpuks pika heitluse järele jälle ise võib oma maal valitseda, jalule seada kõige häbematumal kombel rikutud õigused. Mida teeks näiteks Saksa või Inglise rahvas, kui mõni röövlibande oma sõjariistus jõu ülekaalu tarvitades ilmukuks ja orjastaks kogu rahva, rööviks kodanikkudelt maa ning varanduse?

Ma olen kindel: niikaua kui viimanegi neist veel hinges oleks, ei kustuks nõudmine rikutud õiguste jaluleseadmise üle, olgugi sellest möödus aastasadad.

Ka tsiviilvahekordades ei või oma valdust kaitsta see, kes selle omandanud kas vägivaldaga või pettusega. Seda vähem võib kannatada terve rahvas ajaloolist ülekohtu, mis temaga sündinud ja mille heakstegemine täiesti tema enda võimust oleneb. Ei või iganeda siin õigused sarnaste lühikeste tähtaegade jooksul, mis tsiviilvahekordades juures üksikute kodanikkude jaoks ette nähtud. Ei loeta rahvaste eluiga kümnete aastatega, nii kui see üksikute inimeste juures, vaid aastasadad ja tuhanded kestab rahvaste iga, ja senikaua kui Eesti rahvas olemas, on temal õigus oma varandust, Eesti rahvalt röövitud varandust, tagasi võtta teel, mida ta seaduslikuks tunnustab.

Kui lähemalt jälgida ajalugu, siis leiame pealegi, et mõisad ja talumaad ühegi valitsuse poolt mõisnikkude kitsendamata omanduseks tunnustatud ei ole. Need olid riigi omad. Ei ole kunagi ühegi valitsuse poolt, mis pärast röövrüütlike maaletulemist Baltimaade üle käinud, ei Poola, Rootsi, Taani ega Vene poolt tunnustatud eestlaste pärisorjust, vaid neile on kindlustatud mitmesugused õigused, mida aga mõisnikud ei täitnud, vaid mida nad kuritahtlikult rikkusid. Vale ja pettuse abil on mõisnikud enda eesõigused soetanud kõigilt valitsustelt. Oma seadusevastase ja metsiku ümberkäimisega olid nad Eesti rahva viimase võimatuseni põrmu rõhunud.

Keda see küsimus huvitab, võib leida üksikasjalisi andmeid minu parteiseltsimehe vanutatud advokaat J. Jans'i raamatust: „Kas oleme kohustatud võõrandatud mõisate eest tasu maksma“.

Veel viimase paari saja aasta jooksul on $\frac{5}{6}$ kõlbulikust maast, mis Eestis talude all oli, mõisate külge liidetud sedavõrd, et mõisad endise $\frac{1}{6}$ asemel ligi poole maad on oma alla saanud. Lühidalt kokku võttes võib öelda, et mõisnikud siia tulles maa vägivaldaga eestlastelt ära võtsid ja pettusega ning valega selle oma käes pidasid siis, kui ülemvõim enam nende käes ei olnud. Ja ei ole riiki, mida nad

valmis ei olnud ära andma, kui see äraandmine nende isiklikele huvidele kasuks tuli.

Et ka Eesti riigi suhtes nende poolt erandit ei ole tehtud, seda näitas langesvääri sõjakäik, millest juba eelpool kõnet oli, seda näitab endiste mõisnikkude kihutustöö väljamaal Eesti riigi vastu, eriti veel nüüdki, kus tasumaksmine neile otsustatud.

Missugune oleks siis sarnastel oludel õiglane tasu, mida Eesti rahvas endistele mõisaomanikkudele peaks maksma.

Kui pühakirjasõna järgi käies, mida nad ise tules kaasa tõid, silm silma ja hammas hamba vastu peaks tasutama, siis ei jätkuks sellel käputäiel, mis siia veel järele jäänud, neil mõnensajal perekonnal silmi, et tasuda sajandikugi sellest, mis nende poolt kas otse maha tapetud või hirmsate piinadega hävitatud.

Ei jõuaks kunagi endised mõisnikud tasuda neid miljoneid orjusepäevi, mida nad seadusevastaselt ja ülekohtuselt eestlastele peale sundinud.

Hindamatu ja tasumatu on ülekohtus, mida nad aastasadade jooksul eestlastele sünnitanud; hindamatu on kahju, mida rahvas kannatanud kultuuri hävinemise läbi, tasumatu valu, mida kannatanud meie esivanemad, vaevledes tingimustes halvemates loomadest ja orjates selleks, et elumõnusus saaksid maitsta üksikud mõisaomanikud. Ainult mõisnikkudele paistis valgus. Orjataredes kestis aastasadasid hauapimedus. Kas suudab keegi seda tasuda?

Igavesteks võlglasteks jäävad endised mõisnikud Eesti rahvale ka siis, kui nad kõik varandused, mida nad kokku röövinud, tasuta tagasi peaksid andma.

Eesti rahvas on näidanud, et ta mitu korda kultuurilisem on oma ajaloolistest rõhujatest, ja et ta selle asemel, et tasuda sama mõõduga, tasub kurja heaga.

Seda, et kümned tuhanded meie esivanematest maha tapeti, on Eesti rahvas tasunud endistele mõisnikkudele sellega, et ta oma paremad pojad võitlusesse saatis ja ohverdas neist tuhandete elu selleks, et kindlustada ka endiste mõisnikkude ja nende perekondade elu.

Ma küsiksin, kui suurt tasu oleksid endised mõisnikud oma mõisate eest saanud sarnasel korral, kui Eesti sõjaväed ei oleks tagasi löönud pealetungivaid nõukogude vägesid ja kui Eesti oleks praegu Nõukogude Vene osa.

Kas nad oleksid võinud siis nii rahulikult ringi käia ja sealjuures pealegi riigi vastu kihutustööd teha, kui see praegu neile võimaldatud on. Ka ilma mingi erilise põhjuseta oleksid nad sarnasel korral langenud selle viha ohvriks, mida nad ise sünnitanud on enda mõistamatu ülespidamisega rahva vähemarenenud kihtides. Ja kui neist keegi oleks järele jäänud,

siis oleksid need mitu korda halvemates tingimustes elutsenud, kui seda neile praegu võimaldab Eesti riik.

Tegelikult elab praegu suurem hulk endistest mõisaomanikkudest kindlasti palju paremates tingimustes, kui Eesti rahva enamus. Kui neil endist head põlve käes ei ole, siis on see paratamatu. Ei oleks Eesti riiki olemas, kui sõduritele maad ei oleks kindlustatud. Ei või üheltki riigilt nõuda, et tema ühele osale, pealegi tähtsusetu vähemusele, üldsuse, rahva enamuse kulul peaks soodustusi muretsema.

Kõik riigiametid, kõik vabad elukutsed, igasugune tegevus vaimlikudel ja majanduslikudel aladel on endistele mõisnikkudele ilma ühegi kitsendusega lahti ja kättesaadavad, osalt kättesaadavamadki veel, kui teistele kodanikkudele. Aastasadade jooksul omandatud kultuur ja teadmised, mida nad sihilikult kättesaamatuks tegid rahva laialistele hulkadele, loovad neile praegu vabas majanduslikus võitluses eesõigustatud seisukoha.

Veel rohkem. Eesti on läinud vastu tuleks kaugemale kui ükski teine riik. Ta on andnud vähemusrahvustele kultuur-autonoomia seaduse, mille abil ka Saksa vähemusrahvusele, kelle hulka endised mõisaomanikud kuuluvad, võimaldatud on täielik autonoomia oma kultuuriliste küsimuste korraldamisel.

Seega oleksid kõrvaldatud igasugused etteheited, mis võiksid sihitud olla selleks, et tasuta mõisate võõrandamine sünniks mingisuguseks kättemaksuks ajaloolise ülekohtu eest, mida ülekohtuvilja kasutajad ise heameelega näivad unustada tahtvat. Seda enam, et võõrandatakse ühesugustel alustel ka eestlaste mõisad.

Oleks küllalt põhjust, Eesti seadusandlikul võimul kõrgema õigluse nimel, ilma tasuta võõrandada endiste mõisaomanikkude maad, ilma et mingist kättetasumisest sealjuures juttu võiks olla.

Kõige selle peale vaatamata ei tee seda isegi käesolev seaduseelnõu, mille vastuvõtmist mina kaitsen; kõnelemata sellest, et endistele mõisaomanikkudele inventari ja hoonete eest juba tasu on maksetud, et neile tasuta omanduseks antud mõisatest välja antud kohad ühes hoonetega, tagasi antud suvilad jne.

Käesolev seaduseelnõu näeb ette, et riigi kanda võetakse kõik mõisate peale kinnistatud võlad.

Kogusummas on mõisnikud omal ajal mõisate peale võlgu teinud umbes 85 miljonit kuldrubla. Praeguse väärtuse järgi oleks see üle 15 miljardi Eesti marga. Tegelikult ei olnud mõisad omanikkude eneste hindamise järgi ka ennesõjaaegsete, võrdlemisi soodsate hindade juures rohkem väärt, kui mõisate peale võlga

tehtud. Koormati võlgadega viimase võimaluseni, mõni mõisa koguni rohkem, kui see tegelikult väärt oli. Selle raha on omanikud puhtas kullas kätte saanud.

Kui keegi enampakkumisel ostab talu, mille peal rohkem võlgu, kui talu väärt, siis ei saa endine omanik pennigi.

Isegi mõni võlausaldaja peab omast ilma jääma. Keegi ei mõtlegi sealjuures ostjat süüdistada, et see midagi tasuta võõrandanud või omandanud oleks.

Otse samasugune lugu on endiste mõisaomanikkudega. Mõned üksikud erandid välja arvatud, on rõhuv enamuse neist täie tasu, osalt isegi suurema tasu, kui õigus, ennesõjaaegsete soodsate hindade alusel puhta kulla väärtuses kätte saanud. Kuigi mõni üksik seda saanud ei ole, oleks temale näilikult sündiv ülekohtus paratamatu üldistes huvides ja igatahes võrnatu väiksem ülekohtus, mis sünniks selle läbi, kui terve rahvas suurele enamusele endistest mõisnikkudest veel teist korda peaks hakama rahas mõisaid välja maksma.

Asjaolu, et võlgade ümberarvamine sünnib kursiga 1½ marka Vene rubla eest, missugune tegelikust kursivahest lahku läheb, ei puutu endistesse mõisaomanikkudesse karvaväärtki. Selle vastu võiksid vaielda obligatsioonide omanikud, mitte endised mõisaomanikud.

Kuid ka rahaväärtuse langemine on ilmasõja paratamatu tagajärg ja ilmasõja tekkimises on Eesti rahval kõige vähem süüdi. Kui linna majaomanikkude võlausaldajad, kui ka talude omad rahuldatud on 1½-margalise kursiga, siis ei ole mingit põhjust käesoleval juhtumisel erandit teha ja mingit teist kurssi aluseks võtta. Obligatsioonide omanikud on vähemalt 1½ marka rubla eest saanud. Aga ma juba tuletasin meelde, et need, kelle viimased mustakspäevaks kogutud kopikad Vene hoiukassadega minema läksid, ja kes on peajasjalikult kehvemad kodanikud, ei ole ka pennigi rubla eest seni saanud.

Meil puudub igasugune alus endistele mõisaomanikkudele kehta rahva kulul miljardeid ilma mingisuguse aluseta kinkida. Ainuke vastuvaidlust vääriiva põhjendusena on ette toodud väljamaa riikide vahelesegamine, mida sarnasel korral karta olla, kui tasumaksmine eitavalt otsustatakse.

Härra välisminister teatas omal ajal väliskomisjonile, et kõigi riikide esitajad seletanud on, et nad tasumaksmise küsimuse täiesti Eesti riigi oma sisemiseks asjaks peavad ja ennast sellesse ei sega. See on täiesti arusaadav ja loomulik. Mis oleks siis järele jäänud riigi iseseisvusest, kui isegi sarnaseid küsimusi välise surve all tuleks otsustada. Ükski iseseisev riik ei võiks sarnast vahelesegamist

lubada, ja ükski võõras riik ei teeks ka kunagi midagi sarnast. Mida loomulikult iga riik teeb, see on see, et ta oma riigi kodanikkude huvide kaitseks sammusid astub ja selleks on ka käesoleva seaduseelnõu § 7. igasugune põhjus välisriikide esitajatelt ära võetud.

Läti, kus olud samasugused kui Eestis, otsustas tasumaksmise eitavalt. Rahvasteliit jättis endiste Läti mõisaomanikkude kaebuse tagajärjeta. Ja kas on teil siis üldse selgemat tõendust vaja?

Sellepärast jääb täiesti arusaamatuks II Riigikogu kodanikkude erakondade enamuse erakorraline heldus. Võib olla, et III Riigikogu, kus kaaluv sõna öelda on õige tugevaks saanud asunikkude esitusele, käesoleva seaduseelnõu vastu võtab ja sellega õigluse jalule seab, rahva õige tahtmise maksma paneb. Käesolevat küsimust on arutatud rühmade, kui ka rahvakoosolekutel, nii et põhimõttelikult takistus selleks ei ole, kui küsimus täna esimesel lugemisel otsustataks, kas eitavalt või jaatavalt. Kui vaja peaks olema mingisuguseid parandusi ette võtta, siis võiks selle seaduseelnõu esimese ja teise lugemise vahel komisjoni anda.

Ei peaks Riigikogu seaduseelnõu vastu võtma, siis teeb seda rahvas ise. Rahvas teeb seda suurema õigusega, et endised mõisnikud oma ässitavate kirjutustega, mis isegi pärast tasuküsimuse otsustamist väljamaa ajakirjanduses ilmunud, näidanud on, et nad ajaloost midagi õppinud ei ole, et nende isu ka kõige kaugemale ulatuv tasumaksusecadus ei rahulda, ja et nad väärt ei ole seda suuremeelsust, mis nende vastu üles näidatud. Seaduseelnõu esitajate nimel teen ettepaneku — seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

J. Holberg (põl): Ma teen ettepaneku, võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse muutmise seaduse arutamine esimesel lugemisel korral katkestada ja elnõu anda maa-komisjoni.

K. Ast (stp): Eelnõu esitajad ei saa otstarbekohaseks pidada seda teed, mis rkl. härra Holberg siin ette on pannud. Kord on meil ju harilik kõigi sarnaste seaduseelnõude kohta, mis komisjoni antakse, ja seaduseelnõu esitajad tundsid seda korda väga hästi, kui nad seaduseelnõu esitasid, aga see küsimus — võõrandatud maade eest tasumaksmise küsimus — on juba ammu päevakorrale kerkinud; see ei ole tänase või eilse asi, vaid selle küsimusega on peaaegu kõik meie rahvaesitused tegemist teinud, kuni eelmine Riigikogu tasumaksmise jaatavalt otsustas ja vastava seaduseelnõu välja andis. Praeguse Riigikogu valimise kihutuse

ajal oli see küsimus üheks tähtsamaks küsimuseks, millest seisukohta võtmata erakonnad, kui ka erakonna kõnelejad maal mööda ei pääsenud. Nii et see küsimus peaks olema kõigi erakondade juures juba otsustatud küsimus. Siin ei ole vist midagi kaaluda. Kui Riigikogu seisukoht meie poolt esitatud seaduseelnõu kohta jaatav on, siis ei takista Riigikogu ükski asjaolu seda eelnõu esimesel lugemisel vastu võtmast. Kui siis eelnõu peaks mõningaid sisulisi parandusi nõudma, mida meie küll ette ei näe, siis võib neid teisel lugemisel teha. Samuti, kui Riigikogu seisukoht peaks meie seaduseelnõu vastu olema, saab Riigikogu seda täna avaldada, kusjuures langeks seaduseelnõu parandamine ära. Meile on tähtis, et Riigikogu ütleks ruttu ja kindlalt ning lõpulikult, kas tema võtab seaduseelnõu vastu või mitte.

Täna arutati vanematekogus Riigikogu istungjärgu lõpetamist. Seaduseelnõu algatajad ei saaks kuidagi sellega leppida, et Riigikogu enne oma lõpulikku seisukohta ei avaldaks, kui istungjärk on lõpetatud. Neil motiivididel — ma kordan veel, et see küsimus uus ei ole, — arvan mina, ei võiks Riigikogule mingit raskust valmistada, kui ta sunnitud on juba praegu esitatud seaduseelnõu kohta seisukohta võtma.

J. Holberg (põl): Rkl. Ast põhjendas oma arvamist sellega, et nagu oleks valimiste-aegsetel miitingutel see küsimus selgunenud, ja sellepärast peaksime meie kohe asuma käesoleva eelnõu arutamisele. Mina arvan, et nii mõnigi küsimus on miitingutel selgeks saanud, aga see ei eelda veel seda, et meie peaksime siin eelnõu ilma komisjoni andmata vastu võtma. Ma tahaksin veel öelda, et ka tehniliselt pole paljudel Riigikogu liikmetel ülevaadet, mis see seaduseelnõu tahab ja missuguseid parandusi ta ette võtab, sest inimesed tulevad maalt siia, eelnõu on kas rühma tubades või korterites seisnud, nii et mina arvan, suurem osa Riigikogu liikmetest pole teda läbi lugeda saanud ja sellepärast ei saa nad eelnõu kohta praegu mingisugust seisukohta võtta. Nendel põhjustel tegigi Riigikogu põllumeeste rühm selle ettepaneku, et eelnõu enne komisjonis läbi vaadataks, ja siis alles võiks Riigikogu sarnase tähtsa küsimuse kohta oma lõpuliiku otsuse anda.

K. Virma (stp): See seaduseelnõu oma iseloomu poolest peaks olema niisugune, mis Eesti riigi rahaasjandust puudutab, nii et maakomisjonil ei oleks selle eelnõuga midagi peale hakata. Juba eelmise tasumaksmise seaduse puhul selgus, et maakomisjonil ei ole selle

seaduse kohta sisuliselt midagi ette tuua. Et rahaasjanduse komisjon võiks neid selgitusi tuua, millest härra Holberg kõneles, sellest ma saaksin aru, aga et seda eelnõu maakomisjoni anda, selleks ei ole mingit põhjust.

Juhataja M. Martna: Rkl. Holberg tegi ettepanekusse paranduse — võtta peale „maakomisjoni“ veel „ja rahaasjanduse komisjoni“.

Rkl. Holberg'i poolt on järgmine ettepanek: „Teen ettepaneku, võõrandatud maade tasumaksmise seaduse muutmise seaduse eelnõu arutamist I lugemisel korralt katkestada ja eelnõu anda maakomisjoni ja rahaasjanduse komisjoni“. (O. Gustavson, stp: Andke sotsiaalkomisjoni ka. J. Holberg, põl: Seal on linnamehed, ei taha sarnaseid asju sinna anda.)

Kodukorra § 42. seletus, lhk. 18, ütleb, et seaduseelnõu võib anda ainult ühte komisjoni.

J. Holberg (põl): Ma võtan tagasi maakomisjoni andmise ettepaneku.

Juhataja M. Martna: Rkl. Holberg on maakomisjoni andmise ettepaneku tagasi võtnud, tähendab, seadus antakse ettepaneku järgi ainult rahaasjanduse komisjoni.

Panen hääletamisele ettepaneku I osa, seaduseelnõu I lugemisel arutamise katkestamise kohta. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 51 häält, vastu 30, seega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb ettepaneku II osa — seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni anda. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Sõna on rkl. Ast'il täiendava ettepaneku tegemiseks.

K. Ast (stp): Kuna enamuse on otsustanud seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni anda, paneme meie ette, määrata rahaasjanduse komisjonile tähtaeg, missuguse aja jooksul komisjon on kohustatud selle töö ära tegema. Nimelt paneme meie ette, määrata rahaasjanduse komisjonile 7-päevaline tähtaeg.

Juhataja M. Martna: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see ettepanek tagasi lükatud.

8. Riigikogu kodukorra muutmise seadus — III lugemisel.

Kodukorra komisjoni aruandja **K. Virma** kannabetteja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu I, II ja III osa.

Riigikogu kodukorra muutmise seadus.

I.

Riigikogu kodukorra § 126 muudetakse ja pannakse maksuma järgmiselt:

§ 126. Riigikogu liige saab lisatasu iga Riigikogu juhatuse, komisjoni ja alamkomisjoni koosoleku eest viissada marka, kui ta nende asutuste koosolekutest valituna osa võtab.

Aruandmise eest komisjonis ja Riigikogus saab Riigikogu liige veel lisatasu kakssada viiskümmend marka, välja arvatud juhtumised, kui aruandja esineb kas ainult ettepanekuga korra kohta või aruandjana kodukorra § 60. märkuse korras.

Riigikogu juhatuse liikmetele maksetakse iga kuu erilist lisatasu seitsetuhat marka, kusjuures neil õigus on käesoleva paragrahvi esimeses ja teises lõikes ettenähtud lisatasusid saada.

II.

Riigikogu kodukorra § 127. juures olev märkus kaotab maksvuse.

III.

Käesolev seadus hakkab maksuma tema väljakuulutamisega.

Juhataja **M. Martna**: Asun seaduseelnõu lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

9. Riigikontrolli seaduse algatamine — riigi majapidamise aruandmise komisjoni esitis. Riigi majapidamise aruandmise komisjoni aruandja **A. Jõeäär**: Riigikontrolöri poolt töötati välja riigikontrolli seaduseelnõu nende põhilausealal, mis II Riigikogu vastav komisjon heaks

kiitis. See eelnõu saadeti Riigikogu juhatuse poolt materjaliks riigi majapidamise aruandmise komisjoni selle tõttu, et Riigikogu kodukorras riigi kontrolöri seaduseelnõu algatamise õigust ei ole ette nähtud. Kuna selle seaduse järele tungiv tarvidus on, tunnustas komisjon tarvilikuks seda seaduseelnõu omalt poolt algatada.

Kodukorra seletuste järgi on selleks vaja Riigikogult nõusolekut küsida esitise korras. Komisjoni nimel teen Riigikogule ettepaneku, järgmine otsus vastu võtta:

Riigikogu otsustab nõusolekut avaldada selleks, et riigi majapidamise aruandmise komisjon algataks riigikontrolli seaduseelnõu.

Juhataja **M. Martna**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava ena-

musega on aruandja poolt esitatud ettepanek vastu võetud.

10. A. Kärneri küsimine Vabariigi Valitsusele „Sõdur“ ja „Kaitse Kodu“ ühendamise asjas ja sõjaministri vastamine küsimisele. **A. Kärner** (stp) (loeb):

1. Mispärast ei ole seni täitmist leidnud Riigikogu poolt riigi 1926./27. a. eelarve juurde vastuvõetud sooviavaldus „Sõdur“ ja „Kaitse Kodu“ väljaandmise ühendamise asjas?

2. Millal kavatsetakse see sooviavaldus teostada?

Juhataja **M. Martna**: Sõna on küsimisele vastamiseks sõjaminister kindral Soots'il.

Sõjaminister **J. Soots**: Käesoleva küsimise peale on mul au Vabariigi Valitsuse nimel vastata järgmist:

„Sõdur“ ja „Kaitse Kodu“ on ajakirjad. Nende majandusaasta algab 1. jaanuariga ja lõpeb 31. detsembriga. Aasta algul sõlmitakse lepingud trükikodadega ja paberi saamiseks jne. Aasta algul kogutakse ka lugejate ringkond ja nendega astutakse teatavasse vahekorda terveks aastaks. Riigikogu võttis aga oma sooviavalduse vastu mitte enne 1. jaanuari vaid 1. aprilliks, see tähendab keset majandusaastat, ja sellepärast Vabariigi Valitsus arvas, et ei tule nende majapidamisaastat murda, vaid tuleks see asi otsustada järgmiseks 1. jaanuariks.

11. A. Kärneri küsimine Vabariigi Valitsusele Hiiumaal maa- rendi mittealandamise asjas ja põllutööministri vastamine küsimisele. **A. Kärner** (stp) (loeb):

1. Mispärast on Vabariigi Valitsus jätnud täitmata Riigikogu poolt riigi 1926./27. a. eelarve juurde vastuvõetud sooviavalduse, et riigimaa- rende rendi-rukkilogrammi hind Hiiumaal ühtlustataks Saare maakonna rukkilogrammi hinnaga.

2. Millal kavatses Vabariigi Valitsus seda sooviavaldust täita?

3. Kas kavatsetakse Hiiumaa riigirentnikudele ja asunikudele nende poolt tänavu aastal rohkemmakstud rendiraha tagasi maksta?

Põllutööminister **O. Köster**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Kärneri poolt esitatud küsimisele on mul au vastata järgmist:

Rkl. Kärner põhjendab oma küsimust Hiiumaal maarendi mittealandamise kohta Riigikogu poolt 1926./1927. a. eelarve juurde vastuvõetud sellekohase sooviavaldusega ning on arvamisel, et Vabariigi Valitsus selle sooviavalduse täitmata jätab.

Sarnast arvamist ei või aga põhjendatuks lugeda, sest maareformi teostamise määruse § 91. põhjal määratakse rendimaksmiseks määratud rukkikilogrammi hind kindlaks iga majandusaasta kohta 1. oktoobriks. 1. oktoobriks kindlaksmääratud rukkikilogrammi hinna alusel tasutakse rendid vastavalt maareformi teostamise määrustes ja rendilepingutes kindlaksmääratud tingimustele 1. novembril ja 1. mail. Riigikogu poolt võeti sooviavaldus vastu 15. märtsil, ja novembrikuus maksmisele tulnud rendid olid tasutud ning ka 1. maiks tasumisele tulevate rentide kohta põllutöoministeeriumi poolt vastavad nõudekaardid välja saadetud. Siit peaks selge olema, et Riigikogu poolt eelarve juurde vastuvõetud sooviavaldust on võimalik kohandada ainult tuleviku korraldustega, ning põllutöoministeerium on arvamisel, et riigimaade rentisid ei tuleks mitte üksi ühtlustada Saare- ja Hiiumaal, vaid kõigil vabariigi saartel. Selleks otstarbeks ja ka ühtlasi Riigikogu sooviavalduse täitmiseks kavatakse põllutöoministeerium maareformi teostamise määrustes ettenähtud tähtjaks ja korras esitada Vabariigi Valitsusele ettepaneku 1. nov. 1926. a. ja 1. mail 1927. a. rendi maksmiseks kuuluva rukkikilogrammi hinna normeerimiseks, milles oleks saarte kohta ette nähtud ühtlane hind — võimalikult Saaremaa kohta maksva rukkikilogrammi hinna alusel.

Mis nüüd puutub tasutud rentide tagasimaksmissesse, siis on veel need riigi sissetulekutesse kantud Riigikogu poolt vastuvõetud eelarvete alusel, ning et eelarve ühtlasi ka seadus on, siis neid summasid muidu tagasi maksta ei saa, kui ainult eriseaduse andmisega. Vabariigi Valitsus ei saa seda küsimust otsustada ilma seaduseta.

12. V. Grigorjev'i, P. Baranin'i ja M. P. Baranin (vn): (loeb ette arupärimisettepaneku):

Kurtschinsky arupärimisettepanek Vabariigi Valitsusele rahalaenamise ja ärialal sõlmitavate lepingute juures seadusvastaste protsentide võtmise asjas.

„Tallinnas ilmuvast aja- kirjanduses „Poslednja Isvestija“ nr. 146, 1926. a.) tuuakse ette asjaolud, milledest on näha, et Petseri maakonnas lepingute juures, mis kohalikul rahval tulevad raha laenamise ja äri alal sõlmida, võetakse üleliigseid ja seadusvastaseid protsente, missuguseid ulatavad kuni 400% aastas. Seega saavad kohalikud rahvakihid ekspluateeritud ja aineliselt väljapääsemata seisukorda pandud.

Palume seletust:

Kas ülal tähendatud lubamata ja seadusvastased asjaolud vastavad tööoludele ja mis kavatakse Vabariigi Valitsus ette võtta, et seda hädaohtu kõrvaldada?“

Teen ettepaneku — käesolev arupärimisettepanek vastu võtta.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Arupärimisettepanekut toetab 39 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

13. Riigikogu järgmise koosoleku aja ja päevakorra kindlaksmääramine.

R. Penno (as): Silmas pidades vanematekogu sooviavaldust, pidada homme Riigikogu koosolek, teen ettepaneku, määrata homme, see on laupäeval, kell 10 hommikul Riigikogu koosolek, päevakorda võttes läbi- rääkimised valitsuse deklaratsiooni üle.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. (L. Johanson, stp: Palun ära lugeda!) Nõutakse äralugemist. Asun uuesti hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on antud 43 häält, vastu 19 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 13.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abiesimees **M. Martna**.

Abisekretär **J. Piiskar**.

